

DEN GAMLE GRÆSKE FAMILIE

Anne Leonora Blaakilde

Græsk familieliv har undergået en forandring på 50 år, der svarer til den forandring, der er sket i Danmark på 150 år. De traditionelle slægtsskabssystemer – både i Danmark og Grækenland – betød, at man var bundet til sin slægt, og den gik forud for individuelle rettigheder og ønsker. Ægteskaber blev bestemt af forældre og indgået af slægtsmæssige hensyn. Man blev sammen i slægterne og var forpligtet til at hjælpe hinanden på alle måder. I Grækenland er bruddet med dette system sket mellem blot to generationer, og det har stor betydning for gamle grækere; for deres tilværelse som gamle og for deres relationer med yngre familiemedlemmer.

Gerontologi og samfund 2004; 20, 3:52-53

AUTENTISKE GAMLE

Verdens øjne har hvilet på Athen og de olympiske lege i en sjov blanding af oldgamle bygninger og nye, moderne konstruktioner i glas, stål og beton. Befolkningen lever i samme blanding af nyt og gammelt. Storbymiljøet er moderne; folk går vestligt klædt, iført mærketøj og mobiltelefoner, og de unge kæmper for at få fast arbejde og indtægt, så de kan leve som andre vestlige familier med bil, TV, PC og rigt udstyret børneværelse.

I ferien tager de måske på ferie hos deres forældre eller bedsteforældre, der bor på landet og lever efter århundredgamle traditioner og med en arbejdssom og nøjsom livsstil. De gamle går i tykke, og som regel slidte, gevandter, nogle driver geder, og andre rider på æsler, fælles for dem alle er, at de arbejder hårdt som bønder, fiskere eller evt. som restauratører. For turisterne elsker de græske landområder, og især det indtryk af autentisk, fredeligt og oprindeligt liv, som de gamles slidte kroppe kan udstråle. Og den græske turistindustri har virkelig forstået at sælge dette image af gamle menneskers rolige slidthed på de mange postkort, som vi alle kender med gamle grækere i hvide og turkise omgivelser.

Men hvad sker der, når de moderne unge mødes med deres meget gammeldags forældre og bedsteforældre?

GAMMEL OG SELVSTÆNDIG

Solen skinner på en lille græske bjerglandsby med stejle, brostensbelagte gyder. En prustende lyd nærmer sig nedefra. Rundt om hjørnet på den stejle, brostensbelagte gade i en græsk bjerglandsby kommer et menneske. Det viser sig at være en gammel kone med hvidt hår. Hun er så krumbøjet, at den skrøbelige stok ser ud til at være alt, hvad der holder hende oppe. En pose med et enkelt brød dingler i den anden hånd og ser ud som om den kunne trække hende i jorden med sin vægt. Hendes ene øje er hvidt og mælket. Hun peger på det og siger noget. Så humper hun hen til et hus ved siden af, hvor trappesten er så smal, at der kun er plads til én person ad gangen. Hun lægger sig på knæ på det smalle trin og kravler tre trin op. Så låser hun sin dør op og går prustende ind i sit mørke hjem.

Plejhjem, ældreboliger og hjemmehjælp er fremmede fænomener for de gamle i denne lille landsby på Peloponnes, ligesom så mange andre steder i Grækenland. I denne by har jeg lavet feltarbejde og interviewet fem græske bedstemødre i alderen fra 50 til 80 år. Interviewene handlede om deres livsløb, deres familie i fortid og nutid, og deres arbejdsliv. Jeg fik hjælp af en lokal tolk, som også skaffede mig adgang til de fem kvinders hjem.

SLÆGT SOM BASIS

Forsørgelsessystemet i Grækenland har altid været baseret på slægt, og ikke på velfærdsskemaer fra staten som i dagens Danmark. Det betyder, at man sørgede for hinanden i slægtsskaber, så et forældrepar altid beholdt en søn og hans kone hjemme. Med børnebørnene i huset var det en tradition, at man boede tre generationer sammen, lige til de gamle forældre døde. For de uheldige ægtepar, der ikke fik børn selv, var der måske andre i slægten, der »donerede« et, så arvefølgen og alderdomsforsørgelsen var sikret. Hvis der var flere søskende, forsøgte forældrene at sørge for at skaffe en anden levevej for dem. Døtre skulle have en medgift i form af et nyt hus, så de var sikret i deres nye familie.

Alle familiemedlemmer har ansvar for hele slægtens velfærd, og alle bidrager til dens indkomst. Derfor arbejder børn, voksne og gamle så godt de kan i et slægtsskab. For få generationer siden var midlerne få i Grækenland, og det var almindeligt, at mænd rejste ud i verden; enten som sømænd eller

som gæstearbejdere i USA og Nordeuropa. De sendte pengene hjem til familien; til det fællesskab, de var en del af. Mange af dem vendte tilbage, og formåede så at opkøbe mere jord, som efterfølgende er kommet hele slægten til gode.

Tankegangen i dette forsørgelsessystem var altså, at slægten gik forud for det enkelte individ. Mange grækere lever med denne opfattelse helt inde under huden; nogle efterlever den i praksis – det er de gamle, mens andre forsøger at løsrive sig – det er de yngre.

SOFIA

Sofia er en kvinde på 68 år, der i dag lever i et rigtigt slægtsfællesskab. Hun har to sønner med manden Jorgos. Den ene søn er ugift og bor sammen med sine forældre. Den anden søn blev gift for et par år siden, og forældrene byggede et hus til hans nye familie lige ved siden af deres. Nu bor de i en familieklan med begge sønner, svigerdatteren og deres lille barnebarn. Sofia passer barnebarnet, alle spiser sammen hver dag, og svigerdatteren gør rent for Sofia. Sofia siger, hun er en lykkelig kvinde, og lægger stolt sin hånd på sønnens skulder.

Men det er klart, at der er ulemper ved slægtsskabssystemet. Det er hårdt for svigerdøtrene, som skal indordne sig under en fremmed familie med ældre overhoveder, navnlig svigermoren, fordi hjemmet som regel er hendes domæne. Senere, når svigerforældrene bliver ældre, er det primært svigerdatterens pligt at påtage sig det store ansvar at passe og pleje dem, hvis de bliver syge. Det er ikke alle svigerdøtre, der stiller op til dette i dag, og det er heller ikke ret mange, der bor sammen i tregenerationelle hushold, som Sofias familie gør.

KATINA

Katina er 80 år. Hun boede som nygift sammen med sin mand og hans mor, der var kendt i hele byen som en meget ubehagelig person. Svigermoren var syg og Katina måtte passe hende, mens svigermoren talte meget grimt og behandlede hende dårligt. Da svigermoren døde, sagde præsten til Katina: »Tænk nu på, hvor slem hun var mod dig, og så står du her og græder!«

Dette kunne Katina dog leve med. Den største sorg fik hun først, da hendes eneste søn giftede sig, og hun selv blev svigermor.

Dina, Dimitra og Dimitra

Katina

Katina begynder selv historien sådan: »Min søn blev forelsket i denne Panajotta, fordi hun gik forbi det samme sted hver eneste dag. Så en dag spurgte han, om hun ikke kunne lave ham en kop kaffe. Jeg ved ikke, hvad hun puttede i den kaffe, om hun tissede i den eller kom gift i, jeg ved det ikke, siden det er så slemt nu!«

Sønnen giftede sig med Panajotta, og hun flyttede ind hos ham og hans forældre. Det gik ikke særligt godt. Der var problemer, fordi de ikke fik børn i flere år. I et slægtskabssystem er det meget vigtigt at få børn og dermed sikre slægten og forsørgelsen. Da de endelig fik børn – og fire endda – måtte Katina ikke røre dem eller passe dem. Og svigerdatteren ville ikke spise sammen med sine svigerforældre. Til sidst flyttede sønnen og svigerdatteren med deres fire børn ned i et andet hus. Panajotta vil ikke længere se sin mand, som nu er 50 år gammel og drikker for meget. Hun vil slet ikke se Katina, som derfor aldrig ser sine børnebørn.

»Min krop er udbændt af smerte over, at jeg ikke ser mine børnebørn.« Siger Katina og græder. Hun føler sig meget ensom. »Jeg behøvede dem, for jeg er gammel nu.«

Katina er enke og lever af den lille indtægt, som hun får ved at passe en kirke. Hun bor gratis i et hus, der tilhører kirken. Desuden får hun statspension, som er 150 Euro om måneden; ca. 1.250 kr. Der er ingen, der ved, hvad hun skal gøre, hvis hun bliver syg og ikke kan passe sit arbejde.

TAZIA OG DINA

Tazia er ca 73, men husker det ikke helt præcist. Ligesom tre af de øvrige bedstemødre

i mit materiale blev hun tvangsgift efter forældrenes ønske. Med sin mand Vasili fik hun en søn og en datter, og datteren bor i en storby langt væk, så de ses sjældent. Tazia og Vasili er bønder, og det har deres søn også insisteret på at være. Han er nu knapt 50 år og ugift, for unge græske kvinder gifter sig sjældent med bønder; de ved, at arbejdet er for hårdt. De vil hellere flytte til storbyen. 39 % af den græske befolkning bor på landet, og det er hovedsageligt ældre mennesker, mens de yngre bebor byerne.

Dina på 70 bor sammen med både sin svigermor Dimitra på 97 (gætter de på), sin mand og deres ugifte, 36-årige datter Dimitra. Dimitra den ældre er dement, (gætter man på) og har altid boet hjemme og er blevet passet af Dina. Dina og hendes mand er bønder; de driver landjord med dyr og afgrøder, og Dina arbejder samtidig som havemand hos en amerikaner i området. Seks dage om ugen, seks timer om dagen. Dina tjener ekstra penge på dette arbejde, som hun sender til sine to voksne børn og barnebarn, der bor i Athen og har deltidsarbejde eller er arbejdsløse. De lever som andre yngre grækere, altså som storbyfamilier i resten af Europa. De har brug for ekstra penge til deres TV, PC, mobil og legetøj til Dinas lille datterdatter. Den hjemmeboende datter Dimitra er universitetsuddannet, men vil helst bo på landet hos sine forældre. Dimitra har et halvtidsarbejde, og hun bliver opvartet af Dina, der laver mad og serverer gedesteg, da vi gæster hjemmet. Vi bliver vist rundt i huset, hvor Dimitra har et stort værelse med TV og altan, mens forældrene sover i et lille mørkt rum, og den gamle Dimitra har sin

seng i en slags afsætningsrum ved siden af det lille køkken. Dina får tårer i øjnene, når hun taler om den lille datterdatter, som hun ser alt for sjældent.

NYE TIDER

Det gamle slægtsskabssystem har både fordele og ulemper. Men det græske samfund er under forandring, og slægtsskabssystemet er ikke længere så stærkt, som det var engang.

Jorgos og sønnerne driver en restaurant i den lille by, der har oplevet en stor stigning i turismen de seneste år. Derfor har Sofias slægt ikke bare penge nok, men der er også en oplagt erhvervsmulighed for de to sønner. Denne familie er dog ikke helt almindelig. De fleste unge flytter ind til byerne, hvor der (forhåbentlig) er arbejde, og hvor livet leves som i alle andre større byer i Europa. Dyrt og hurtigt. Biler, smart tøj og mobiltelefoner. Det er ikke længere almindeligt, at forældre, bedsteforældre og børn bor sammen. Slægtsskabssystemet er blevet brudt, og nye forsørgelsesmønstre skal til at dannes. Statspensionen er blevet indført. Den garanterer et mindstebeløb til pensionister, lidt til mænd og mindre til kvinder, men pensionen er ikke stor nok til, at man kan leve af den. Familien er stadig det bærende system, økonomisk såvel som omsorgsmæssigt. Og plejehjem er et uønsket fænomen omgærdet af dårlig omtale. Måske ser de gamle grækere på postkortene så hyggelige ud, fordi de sidder og håber på, at deres børn og børnebørn kommer hjem på ferie? ■